

BAUMAN'NİN ÖZGÜRLÜK VE BELİRSİZLİK ANLAYIŞINDA İŞSİZLİK VE COVID 19 PANDEMİSİNİN ETKİLERİ

Tuğba GÜCENMEZ*

ÖZ

Bauman sosyolojisi; toplum, ideolojiler, kimlikler, devlet, ütopya, etik, modernizm ve postmodernizm konularında eleştirel bir bakış açısı getirmektedir. Bu bağlamda; değişen dünya koşulları, kolektif ve bireysel yaşam alanları, kayganlaşan zeminler sorunları çözebilmek için ayrıca sorumluluk getirmektedir. Toplumsal yaşamda özgürlük alanları kesişmekte ve bu durum yeni talepler yaratmaktadır. Bauman, özgürlük alanlarının kesişmesini, küresel kapitalizmde çıkar çatışmalarının modernizm içerisinde hiçbir zaman sona ermemesine bağlamaktadır. Modernitenin özgürlük düzeni kurma çabası, belirsizlikleri ortadan kaldırmamış aksine daha da belirginleşmesine, özgürlüğün kısıtlanmasına neden olmuştur. Postmodernizm, özgürlük ve belirsizlik kavramlarını mutlaklaştırmış ve özgürlüğe giden bir yol olarak görülmüştür. Postmodernizmin müttefiği neo-liberalizm, sosyal devlet anlayışının terk edilmesinin dışında, egemen sınıfların çıkarını koruyacak yeni bir düzen kurmayı amaçlamaktadır. Sınıflaşmanın belirginleştiği bu düzende; gelecek kaygısı, işsizlik, yoksulluk ve gelir adaletsizliği de kaçınılmazdır. Ayrıca, küresel ısınma ve iklim değişikliklerinin sonuçları, bulaşıcı hastalıkların çoğalması ve pandemiye dönüşmesi gibi faktörler; sınıfsal farklılıkların ve ayrışmaların belirginleşmesine neden olmaktadır. Çalışmada, Bauman sosyolojisinde tanımlanan küresel kapitalizm ve onun getirdiği özgürlük-belirsizlik anlayışının çalışma yaşamında yarattığı güvencesizlik, işsizlik ve COVID 19 etkisi değerlendirilecektir. Nitel bir araştırma yapılmıştır. Özgürlük yaratma çabasında, belirsizlik ve güvencesizliğin doğurduğu özellikle işsizlik sorunu ve ortaya çıkan sonuçlar, doküman inceleme yöntemi ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. COVID 19 Pandemisi ile daha da belirsizleşen koşullar, işsizliği küresel boyutta arttırmıştır. Pandemi sebebiyle alınan özellikle kapanma önlemleri, üretim ve istihdam olanaklarını daraltmıştır. Çalışmada, Bauman'ın belirsizlik vurgusunda işsizliğin, pandemi ile birleşince, azaltılma yolları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zygmunt Bauman, Küresel Kapitalizm, Modernizm, Özgürlük, Belirsizlik, İşsizlik, COVID 19 Pandemisi.

THE EFFECTS OF UNEMPLOYMENT AND THE COVID 19 PANDEMIC ON BAUMAN'S UNDERSTANDING OF FREEDOM AND UNCERTAINTY

ABSTRACT

Bauman's sociology brings a critical perspective on society, ideologies, identities, the state, utopia, ethics, modernism and postmodernism. In this context; changing world conditions, collective and individual living spaces, bring additional responsibility for solving problems. In social life, areas of freedom intersect and this situation creates new demands. Bauman attributes the intersection of areas of freedom to the fact that conflicts of interest in the global capitalism never end in modernism. The effort of modernity to establish an order of freedom has not removed ambiguities, contrary, it has led to the restriction of freedom. Postmodernism has absolutized the concepts of freedom and uncertainty; has been seen as a road to freedom. Neoliberalism the ally of postmodernism, aims to establish a new order that will protect the interests of the ruling classes, apart from abandoning the social state understanding. In this order, where classification becomes obvious; future anxiety, unemployment, poverty, income injustice are also inevitable. In addition, factors such as the consequences of global warming and climate changes, the proliferation of infectious diseases and their transformation into a pandemic; causes class differences and separations to become evident. The study will assess the global capitalism defined in Bauman sociology, the insecurity, unemployment and COVID 19 effect that the idea of freedom-uncertainty that it brings in the working life. A qualitative study was conducted. In the effort to create freedom, especially the unemployment problem caused by uncertainty and insecurity, the results have been tried to be revealed by document analysis method. Conditions that became even more uncertain with the COVID 19 have increased unemployment globally. Particularly, the closure measures taken due to the pandemic have narrowed production and employment opportunities. In this study, the ways of reducing unemployment, with the pandemic, were discussed in Bauman's emphasis on uncertainty.

* Araştırma Görevlisi, Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, E-posta: tgucenmez@adiyaman.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0001-9001-2926

Keywords: Zygmunt Bauman, Global Capitalism, Modernism, Freedom, Uncertainty, Unemployment, COVID 19 Pandemic.

Atf: GÜCENMEZ, T. (2022). “Bauman’ın Özgürlük ve Belirsizlik Anlayışında İşsizlik ve Covid 19 Pandemisinin Etkileri”, *HABITUS Toplum Bilim Dergisi*, (3), 207-232.

Citation: GÜCENMEZ, T. (2022). “The Effects of Unemployment and The Covid 19 Pandemic on Bauman's Understanding of Freedom and Uncertainty”, *HABITUS Journal of Sociology*, (3), 207-232.

Başvuru / Received: 22 Ocak 2022 / 22 January 2022

Kabul / Accepted: 14 Şubat 2022 / 11 February 2022

Derleme Makale / Review Article.

EXTENDED SUMMARY

Bauman, who mostly does not avoid criticizing modernism, argues that human actions and behavior lose their moral criteria and quality due to bureaucratic and technical rules and regulations that cover all living spaces and build. Declining confidence in central authority, the foundations, of which are based on modernism, has led to the dominance of uncertainty. The study will assess the global capitalism defined in Bauman sociology and the insecurity and COVID 19 effect that the idea of freedom-uncertainty that it brings in the working life. In this study, the document review method, one of the qualitative research methods, has been used. Thus, unemployment and its consequences caused by uncertainty and insecurity on the way to establishing a free new order have been tried to be revealed. The COVID-19 pandemic has increased uncertainty and insecurity on a global scale. Therefore, the measures and restrictions taken due to the pandemic, the shrinking production volume and the decreasing employment have increased unemployment. In Bauman, modernity is the creator of a society that creates a free person compared to the traditional society before it and emphasizes that freedom has reached its final order. According to Bauman, freedom is only one of the uncertainties of modernism, within the capitalist system, the paths to freedom are not equal. Being free in such a world means having the power to leave others without freedom. In Bauman sociology, in the new world order formed under the conditions of capitalism, everyone can become unnecessary at any moment and be replaced by someone else. This condition, which is also directly proportional to unemployment, is a risk that applies to individuals of every class. In this atmosphere of uncertainty anyone can be injured, fragile and threatened. Currently, the biggest fearful dream of people of every class who want to work is unemployment. While unemployment accompanies poverty, the political and economic system creates an illusion that people have a choice. However, paid job options are becoming less and less. Moreover, unemployment has become more insidious than ever. According to Bauman, what really happened is not a temporary concentration of misery that will disappear. Covid-19 virus, which emerged in Wuhan, China in December 2019, has changed the course of life around the world.

Bauman'ın Özgürlük ve Belirsizlik Anlayışında İşsizlik ve Covid 19 Pandemisinin Etkileri

It was announced by the World Health Organization (who) on 11 March 2020. As a result of this virus, which spread from China to the entire world in a short time, the health systems of all countries have suffered irreparable damage. Furthermore, the economic damage caused by Covid-19 is similar to the effects of the Great Depression of 1930 and the global crisis of 2008. Just as in the Great Depression of 1930, the number of unemployment increased rapidly and losses were observed in all sectors due to problems with capital circulation. As it is known, States have gone to some socio-economic restrictions and production has come to a halt in sectors that are stuck to production restrictions. Therefore, an increase in unemployment in this atmosphere was also inevitable. The International Monetary Fund (IMF) has estimated the unemployment rate in developed countries' economies at an average of 4.8% in 2019, 8.3% for the end of 2020 in its May 2020 forecast. In fact, this figure fell to 7.3. The level of 12.9 in Turkey is more negative for the United States. The unemployment rate, which was 3.5% in February 2020, which is still the beginning of the epidemic, has peaked in six weeks, causing 10 million people to be unemployed. The World Trade Organization's report published in October 2021 paints a more optimistic picture in line with the work done in the field of health in order to end or control the pandemic. Accordingly, it was foreseen that economic activities would accelerate, and it was reported that the growth forecast for global trade in goods was increased from 4% to 4.7% for 2022. The COVID-19 pandemic is an opportunity for researchers to identify that precarious work creates physical, relational, behavioral, psychological, economic and emotional vulnerabilities that worsen the consequences of crises such as unemployment, psychological distress. Most affected by the pandemic, most exposed to the virus due to the working environment or profession and who also need to be addressed are at the highest risk groups: doctors, nurses, maintenance workers, agricultural workers, truck drivers, supermarket, pharmacy workers, sanitation workers, hairdressers, etc. In general, the “slippery floor” and uncertainty of the pandemic are widespread all over the world. In general, the “slippery floor” and uncertainty of the pandemic are widespread all over the world. On extremely uncertain and slippery ground, it is even more difficult for people to survive in an economic sense. In order to ensure the functioning of social life, the economic system and freedom to work, which are one of the Rings of the social structure, are the key points of living in a cloud of uncertainty. People need to work to meet their basic needs. Economic systems, especially in conditions of capitalism, may not always act in favor of the worker. Here, uncertainty and vulnerability can mean the disappearance of freedom. The Covid-19 pandemic is also a period when the cloud of uncertainty intensifies. Before the pandemic, many global

problems that existed led to people becoming more impoverished, excluded and helpless. A three-month dismissal ban has been imposed on employers in our country effective April 17, 2020. In addition, applications such as short october allowance, cash wage support, unemployment benefit, wage guarantee fund and compensation work have been implemented to reduce the impact of the pandemic. According to the updated estimates and analysis of the International Labour Organization (ILO) on COVID-19 and the working world published in 2021, it is estimated that 114 million people have lost their jobs. It is noted that 33 million people are unemployed, 81 million people are included in the inactive population. The International Labour Organization (ILO) puts forward a Human-centered recovery policy. Active and passive employment policies applied in Turkey also need to be more effective. Accordingly, all national and international public institutions and organizations that play an active role in the fight against policies, unemployment and poverty should work in cooperation and coordination against the bad consequences of this global pandemic. As a result, the problem of confusion and uncertainty-precariousness of the perception of the concept of freedom on slippery floors, in the post-modern order in which the dynamics of capitalism are fully functioning, will not end. In extraordinary situations such as natural disasters and pandemics, more responsibility should be taken globally for unemployment, which is part of the uncertainty-insecurity problem that is felt more deeply and social policies should be implemented actively.

GİRİŞ

Yirminci yüzyıldaki neredeyse tüm rejimlere (Anti-semitizm, Stalinizm, Nazizm) tanıklık eden Bauman, onurlu bir yaşamın erdemine inanmış ve her ideolojiye objektif biçimde bakarak düşünce üretmeye gayret etmiştir. Kendi yaşam öyküsünden ürettiği sosyolojik bakış açısı, dezavantajlı, dışlanmış bireylerin deneyimlerine odaklanarak, modern yaşamın karanlık yüzünü gözler önüne sermektedir. Modern dünyada, saklı ve güvenli tek bir yerin bile kalmadığını savunarak, kendi risk kavramının temellerini atmıştır. Modernizmin dayattığı rasyonelliğin, bireye nefes alabileceği güvenli bir bölge bırakmadığını savunurken belirsizlik kavramına vurgu yapmaktadır. Bauman, kapitalizmin yarattığı kriz ortamından çıkış yollarını aramamıştır. Sosyoloji disiplininin eleştirel yorumunu yapmış; yeni dünya düzenini sorgulamış ve sosyal bilimlere pozitivist bilim anlayışının dışında sorumluluklar yüklemiştir. Çoğunlukla modernizmi eleştirmekten kaçınmayan Bauman, hayatın tüm katmanlarını içeren, inşa eden bürokratik, yöntem, kanun ve tanzimler nedeniyle bireyin fiillerinin ve hareketlerinin ahlaki ölçütlerini, özelliğini kaybettiğini açıklamaktadır (Bauman 2016). Temelleri modernizme

Bauman'ın Özgürlük ve Belirsizlik Anlayışında İşsizlik ve Covid 19 Pandemisinin Etkileri

dayanan merkezi otoriteye duyulan güvenin azalması, belirsizliğin hakimiyetine yol açmıştır. Hayatın kendisinden bile emin olabilmeyin imkânsız olduğu bu belirsizlik ortamını Bauman şu örnekle net biçimde ifade eder:

“Günümüzde güvensizlik, bir uçaktaki yolcuların pilot kabininin boş olduğunu, kaptanın dostane sesinin aslında önceden kaydedilmiş bir mesajın teypten çalınmasından ibaret olduğunu keşfettiklerinde yaşayabilecekleri hisse benzer” (Bauman 2000: 29).

Bauman'a (2007) göre, Batı Avrupa merkezli olarak şekillenen modernite, kültürel ve toplumsal alanda mutlaklıklar, sınırlar, hegemonik yapılar ve katı hiyerarşiler yeni dünyanın insan modelini oluştururken, eski toplumun kültürünü ilkel kalmaktadır. Bu şekilde ortaya çıkan modern bürokrasi de bireyin varlığını silmeye çalışmaktadır (Bauman 2007).

Özgürlük

Politik ve akademik anlamda açıklanması en zor olan kavramlardan biri özgürlük kavramıdır. Kavramın adının geçtiği en eski yazılı tarih belgeleri M.Ö. 5 bin yıllarında Sümerler'e aittir. Kavram Antik Yunan devletlerinde de halkın siyasi sürece dahil olması anlamına gelirken, çok az kişi için geçerli olan bir durumdur. Kavram, tarihte ilk defa bu dönemde felsefi bir konu olarak Platon'un Devlet eserinde Sokrates tarafından tartışılmıştır. Eserde özgürlük, bir bütün olarak yaşama dair seçimlerimiz açısından tartışılmıştır. Platon'un öğrencisi Aristoteles de benzer biçimde kavramı, insanın tercihte bulunma olanağına sahip olması olarak tanımlamıştır (Koyuncu 2019: 23).

Orta çağ ile kayıplara karışan kavram, yüz yıllar sonra Aydınlanma'nın temel bir değeri olarak sloganlaştırılmıştır: *Liberté, égalité, fraternité...* Rousseau, Locke ve Hobbes gibi toplumsal sözleşme kuramcıları tarafından doğa ile savunulan özgürlük kavramına göre; insanlık doğa içerisinde sınırsız özgürlüğe sahipken, yaşanan çatışmalar nedeniyle, özgürlük terk edilmiş, bunun yerine güvenlik temel alınarak yeni medeniyetler kurulmuştur. Başka bir ifade ile, insanlık güvenliği için özgürlükten feragat etmiştir (Koyuncu 2019: 23).

Aydınlanmadan, modernizme doğru ilerleyen süreçte Kant, insanın kendi hatası ile düştüğü ergin olmama durumundan akli sayesinde çıkabileceğini savunmuştur. Böylece insanlık, aklını kullanarak özgürlüğe yeniden kavuşacaktır. Bu süreçte Hegel ise gerçek anlamda özgürlüğün, tercihlerimizi yaparken duygularımıza değil, aklımıza başvurduğumuzda gerçekleşeceğini savunmuştur. Nihayet modernizmin eleştirisini yapan düşünürlerden Bauman

ise, aydınlanmanın akılcılığı ile Antik Yunan'dan beri savunulan tercih meselesini şu şekilde eleştirmektedir:

“Hepimiz zevk isteriz ve hepimiz acıdan kaçınmak isteriz; ama *aydınlatılmadıkça* (...) öz-sevgiye ulaşmak garanti değildir. Ama ham ve işlenmemiş zihnin açık şekilde yoksun olduğu şey tam da bu anlayıştır” (Bauman 2016: 44).

İnsan kendi türüyle devamlı olarak beraber yaşamak zorunda olduğundan, toplumsal yaşamda özgürlük alanları kesişmekte ve bu durum sürekli olarak yeni talepler yaratmaktadır. Antik dönemde kölelik, insanları özgür kılmamıştır. Orta çağda ise özgürlük bir iktidar mücadelesidir. Bu dönemde kralın yetkilerini kısıtlayan Magna Carta ile, yurttaşları yasalara aykırı olarak hapsetmek ve mülksüzleştirmek imkânsız hale gelmiştir. Bu dönemin dillerinde özgürlüğün anlamı bu nedenle “*muafiyet*”tir (Bauman 2016: 18). Orta çağın sonlarına gelinirken kavram, seçilmiş yurttaşları kapsayarak kasabaları özgürleştirmiş ve ardından da üretim ve dağıtım alanlarında sınırlar kaldırılarak şehirleşmenin önü açılmıştır. Bu nedenle Bauman, özgürlük kavramının antik dönemde ve orta çağda da mevcut olduğu için, yalnızca modernize ait bir kavram olmadığını savunmaktadır. Bilim ve teknolojideki ilerlemelerle birlikte insanların tercih seçenekleri çoğalmış ve bu durum özgürlük alanlarının gelişmesine olanak sağlamıştır. Fakat kapitalizmin özgürlük anlayışında amaçlanan şey bireyin özgürleşmesi değil, ekonomik üretimi artıracak özgür ruhlu girişimciler yaratılmasıdır. Kapitalizmde özgürlüğe varmanın yolu, düşük sosyal statüden daha yükseğe çıkmak olduğu için, mutluluğa giden yol alışverişten geçmektedir (Bauman 2016: 46). Kapitalizmde piyasa tüketici/bireye tercih hakkı tanımakta, böylece tercihler toplumsal onayı sağlayarak sisteme duyulan güvensizliği önlemektedir. Piyasa aracılığı ile tüketici/birey hem özgürleşirken hem de güven sorunu için bedel ödemekten kurtulmaktadır (Ağırman 2016: 91-194).

Bauman'da modernite, kendinden önceki modern sosyalliğin aksine, hür insanı meydana getiren ve özgürlüğün nihai mertebesine vardığını vurgulayan bir toplumun yaratıcısıdır. Özgürlüğün son mertebesine modernite ile varıldığı düşüncesinde şekillenen sosyal bilimler, “*Özgürlüksüzlüğün Bilimleri*”ne dönüşmüştür (Oğuz 2007: 23). Bunun nedeni sosyal bilimlerin, büyük ölçüde pozitivizm etkisinde kalmasıdır. Zira pozitivizme göre özgürlük, insanın özüne, doğasına ait bir değerdir. Bu pozitivist anlayışın karşısında duran Bauman, özgürlüğün tabii bir eğilim olmadığını, tarihsel ve toplumsal şartlar ve sebeplerle incelenmesi gereken bir eğilim olduğunu savunmaktadır. Ona göre, çağdaş medeniyetlerdeki özgürlük eğilimini “çağdaş olmayan” medeniyetlerden ayıran nedenin onun daha “gerçekçi” bir özgürlük olması değil, aksine yeni şekillere bürünen, toplumsal birliğin ve yeni toplumsal

Bauman'ın Özgürlük ve Belirsizlik Anlayışında İşsizlik ve Covid 19 Pandemisinin Etkileri

tabirlerin bu şekilde bir algılayışa neden olduğunu ileri sürmektedir (Oğuz 2007: 23). Bu nedenle özgürlük, modern yaşam alanları ile toplumsal, kültürel alanlarda yaşamının temelidir ve tümü esasında borsa koşulları aracılığı ile belirlenmektedir. Özgürlük, modernizmin belirsizliklerinden yalnızca biridir ve kapitalist sistem içinde, özgürlüğe giden yollar eşit şartlara sahip değildir. Böyle bir dünyada hür olabilmek, diğerlerini hür olmaktan alıkoyma hakkını elinde bulundurmaktır demektir (Bauman 2016: 18; Kineşçi 2017: 64-65).

Kapitalizm koşullarında özgürlük, bireyin ihtiyaçlarını tatmin eden ürünlerin üretimine indirgenmiştir. Sınırların, tüketici olup olmamak üzerinden çizildiği bu dünyada özgürlük için rekabet etmek zorunlu hale gelmiştir. Fakat bu koşullarda, gücü tüketmeye yetmeyen kesimler bulunmaktadır. Bu yoksul sınıfın sabit bir işi ya da geliri ve hatta yasal hiçbir hakkı yoktur. Çünkü, örneğin, beyaz ten rengi gibi üst sınıfa has birtakım niteliklere sahip olmamak gibi bir “*kusura*” sahiptirler. Bu nedenle onlar tükettiklerinde bile sistem tarafından ancak kusurlu tüketiciler olarak kodlanırlar. Bu yüzden, erk sahibi olanlar bu insanlara özgür olabilmeleri için neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair direktifler vermektedir. Sürekli olarak gözetlenen bu grubun itaatsizlik ettiği durumlarda ceza infaz sistemi devreye sokularak özgürlükleri kısıtlanmaktadır (Bauman 2016: 116; Kineşçi 2017: 65).

Yeni dünya düzeninde, keskin bölünmeler yaşanmakta, siyasal amaçlar, stratejiler ve sıcak savaşlar dünyayı mantık dışı bir hale getirirken aynı zamanda özgürlükten yoksun, endişeli ve güvensiz bir dünya da yaratılmıştır. Bu atmosferde güvenlik talep eden birey, bütün haklarını erk sahibine teslim etmiştir. Bu nedenle Bauman, devleti, güvensiz bir dünyaya karşı özneye korunduğu duygusunu sağlayan bir mekân olarak tanımlamaktadır (Bauman 2017: 22; Bauman 2000: 56; Sağır ve Memiş 2006: 8-10).

Bireyin özgürlüğünün karşısında güvenlik kavramı önem kazanmaktadır. Çünkü küreselleşme sürecinde devlet ile toplumun bireyin özgürlüğüne bakışı güvenlik ekseninde şekillenmektedir. Yasa koyucular, bireyin yaşama alanına, müdahale edebilmektedir. Küresel erk sahibi olanlar, bireyin özgürlüğünün sınırlarını çizmektedir.

Özgürlük ve güvenlik ilişkisi, tüketim kültüründe de kendisini göstermektedir. Tüketim kültürü erkeklerle kadınların topluma her şeyden önce tüketiciler olarak eklenildiği bir kültürdür. Bu kültürü besleyen ise piyasadır. Liberaller, serbest piyasa içerisinde tüketmeye endeksli bir toplum yaratma çabasındadır çünkü bu şekilde tüketiciler piyasaya bağımlı hale gelecektir. Bu bağımlılık ise, devlet ve birey arasındaki güvenlik ve özgürlük duvarını inşa edecektir. Piyasaya sürülen yeni ürünler, kendilerini vazgeçilmez hale getirmiş, böylece kendi

zorunluluklarını yaratmıştır. Söz konusu zorunluluklar, yaşadığımız çağda ortadan kaldırılması olanaksız hale gelmiştir. Çünkü sermaye, insanları, tüketim toplumuna üyelik için teşvik eder veya zorla ikna eder (Bauman 1996: 215; Duman 2006: 24-25).

Neo-liberallerin savunduğu yeni ekonomik politikalarda açık ya da kapalı olarak görülen her türlü kısıtlama ve engelleme, aslında bireyin özgürlüğüne karşı yapılmış bir saldırı olarak görülmektedir. Güvenliğin artırılmasını ve devlet müdahalesinin en aza indirilmesini talep eden neo-liberalizm, sosyal devlet anlayışının terk edilmesini istemenin dışında, asıl amaçlanan egemen sınıfların çıkarını koruyacak yeni bir düzen kurmaktır. Egemen sınıfların, egemenliklerini meşrulaştırmak ile hedefledikleri, piyasaya bağımlı hale gelmiş tüketiciler yaratmak ve tüketicilerin özgürlükleri üzerinde söz sahibi olmaktır (Duman 2006: 22).

Diğer taraftan liberalizmi eleştiren teorisyenler, bireyin özgür olmayışına odaklanarak, kısıtlanıp engellenmiş bireysel özgürlüğün geri verilmesini savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre neo-liberallerin ekonomik düzeni, bireyin özgürlüğünü ortadan kaldırmakta ve onu bağımlı hale getirmektedir. Birey, ancak bu bağımlılığın sonlanması ile gerçek anlamda özgür olabilecektir (Duman 2006: 28).

Her bir bireyin özgürlüğünün korunmasının esas kabul edilmesi, özgür bir toplumun da temelini oluşturur. Bu sayede toplum olarak, karşılıklı ilişkiler kurma ve yaşama mecburiyetini mümkün kılmış olur.

Özgürlüğün olumlu ve aksi biçimde iki farklı tarafı karşımıza çıkmaktadır: Olumlu olan tarafı, özgürlüğün insanı otoriteden azad edip bireye özerklik veren ve otonom bir etik özne olarak özel ve şahsi tecrübesini daha manalı yapar. Mesuliyet artık tamamen bireye aittir, kendisinin sağlayamayacağını kendisine karşılıksız olarak sunan daha üst bir özerkliğe değil. Bu, sosyolojik, politik ve psişik özgürlüğün temelidir. İnsan, mutluluğunun da mutsuzluğunun da otonom öznesidir. Bu otonomi bütün fatalizmi etkisiz hale getirir ve ayrıca bireyin bir şeyi yapmak kadar yapmama ayrıcalığını da yapısında barındırır. Özgürlüğün olumsuz yanı, insana verdiği kimsesizlik hissiyatı ve zafiyet duygusudur. Özgürlüğün bu yanı, bireyin istemini istenilmeyen biçimde kullanmasından ya da özgürlüğü layıkıyla kullanmamış olmasından dolaydır.

Özgürlük tabiatın gelen özünden gelen bir ayrıcalığı ve yeterliliğidir (Bauman 2016: 11). Bu nedenle kavram, tarihsel açıdan incelenmesi gereken, her sosyolojik şartta değişik belirginlikte yer alan bir *korelasyon matrisidir*. Çağdaş toplumlardaki özgürlüğü modern öncesi

kültürlerden ayıran, onun daha "realist" bir özgürlük olması değil, aldığı yeni form ve ona bağlı yeni kurumlar ve türettiği yepyeni toplumsal tabirlerdir (Oğuz 2007: 23).

Bauman'a göre, insanın gerçek kişiliği zaten özgürdür; bu özgürlük mutluluğun, ama bununla birlikte hiç de küçümsenemeyecek bir hüznün de sebebidir. *Burada sadece 'rol yapmaktan 'uzak olarak, gerçekten kendimizizdir...' (Bauman 1998: 31). Etik açıdan kişiliğin özerkliği işte bu "hakiki benlik" anlayışında var olur. Hilesiz ve özgün olan benlik, bireyin özgürlüğünü ve mesuliyetini borçlu olduğu esas kavramdır. Bu kavram, görevlerin emrettiğinin dışına taşan insan düşüncesinin, var olduğu andan beri onunla gelen ahlaki mevcudiyetinin taşıyıcı kuvvetidir. İnsanı özgürlüğe mahkûm eden bu post-modern ahlak, haliyle kendisine hitap ettiği "teki"ni, etik eylemin kıstası ve merkez noktası olarak görür. "Öteki için olmak" formuyla açıklanan bu mevcudiyet hali post-modern etik görünenin de başladığı yerdir. Bu etik mevcudiyet halinde, insanın yükümlülüklerini gerekçelendireceği bir otorite mevcut değildir, sorumluluğun tek sahibi eylemin sahibi olan bireydir (Demir 2007: 29-31).*

Bauman, modern bireyin özgürlük ve güvenlik arayışı içerisinde toplumcu-bireyci kimlik kazanma ikilemini şu şekilde ifade etmektedir:

"...Modern bireyciliğin ikililiği de buradan yatar: bir yandan bireycilik her insanın doğal, elden alınamaz (devredilemez) hakkıdır, öte yandan tüm toplumun "ortak mutluluğu" yararına hareket eden yetkelerin yarattığı, eğittiği, üzerine yasalar koyduğu, zorladığı bir şeydir" (Bauman 2016: 56).

Modernizm İçindeki Özgürlüğün Getirdiği Belirsizlik

"Yabancı için özgürlük, her şeyden önce ağır bir belirsizlik demektir..."

Bauman sosyolojisinde belirsizlik kavramı, iki farklı biçimde ele alınmaktadır. Bazı kaynaklar, kavramı pozitif anlam yüklerken, bazı kaynaklar ise kavramın negatifliğine vurgu yapmaktadır. Bauman'a göre kapitalizm koşulları altında şekillenen yeni dünya düzeninde, herkes her an gereksiz bir hale gelebilmekte, yerini bir başkası alabilmektedir. İşsizlikle de doğru orantılı olan bu durum, her sınıftan birey için geçerli olan bir risktir. Belirsizliğin hüküm sürdüğü bu atmosferde, herkes yaralanabilir, kırılğan ve tehdit altındadır (Bauman 2000: 181).

Kapitalist sistem, kendi yarattığı belirsizliğin çaresini bireyden kendi çabalarıyla aşmasını beklemektedir. Tüketim kültürünün kendini gösterdiği başka bir alan olan kişisel gelişim ve bu yönde yazılan kitapların da savunduğu üzere; birey yaratım mücadelesi ile, kendi yetersizliğini kabullendirilmeye itilmektedir. Örneğin, kişi yeni bir mesleği edinmeye teşvik edilmiyor, bunun yerine sürekli olarak kendini keşfetmeye zorlanarak, sorunun kaynağının

sistem değil de kendisiymiş gibi düşünülmesi istenmektedir. Kendi çabası ile sistemin arzuladığı biçimi alamayan bireyler ise kendilerini “sürdürememe” tehditi altında yaşamaktadır. Elbette ki burada sistemin ilk formu, dünyanın gelecekteki şekli ve bu şekle uygun yaşam biçimi ile ilişki halindedir.

Belirsizliği oluşturan koşullar yalnızca modernizmin eseri değil, aynı zamanda küreselleşmenin de eseridir. Bilindiği üzere, sosyal ilişkilerin, dünya ölçeğindeki etkileşimlerin kurulma sürecini temsil eden küreselleşme, beraber yaşayan dünya toplumları için belirsizlikleri ve riskleri, bazen çelişkileri beraberinde getirmiştir. Küresel sermayenin hızlı devingenliği, medya araçlarının tüketimi körüklemesi, bireylerin günlük hazlar arayışları, tamamen yaşadığımız döneme hükmeden küreselleşmenin sonucudur. Kültürde yaşanan aynılaşıma, bu belirsizliğin ürünüdür. Makro düzeyde yaşanan riskler, modern birey için sürekli olarak bir düşmanla karşılaşma korkusu oluşturmaktadır. İnşa edilen bu korku, insanı psikoza sürüklemekte, bu sayede insanlık, dayatmalarla birlikte güvenlik talebini doğurmaktadır.

Toplumda doğal karşılanmayan anomiye karşı modernizm, her türlü aksaklığı giderme ve sistemi düzenleme ödevini üstlenmiştir. Bu çaba, modernliğin temel değerleri arasında olan özgürlük ile çatışmakta, modernlik yeni bir baskı aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Oysa post-modernler belirsizliği, özgürlüğün bir imkânı olarak görmektedir. Görünürde olmayan, anlaşılamayan, sınırsız belirsizlik durumu, pozitivistlere darbe vurarak, modernliğin temel iddialarını kökten sorgulanmasına neden olmuştur. Belirsizlik, insan yaşamı için, sahip olunan statü, bulunulan konuma ve hayat görüşüne göre değişmektedir. Bu durum, katı modernliğe göre kötü bir şey iken, akışkan modernizme göre, tüm risklere rağmen insan olmanın ifadesidir. Bauman düşüncesinde insan olmak, belirsizliği beraberinde getirir ve insan ancak bu belirsizlikle var olabilir. Ancak yaşamın olasılıklarını kabul ettiği sürece insan kalınabilir. “Öteki” ile insani bir iletişim kurmanın tek yolu budur. Modernitenin aşırı düzenleme misyonu, huzursuz bir ortam yaratmış, özgürlük kısıtlığına neden olmuştur. Modernizmin dayattığı bilimsel yaklaşım olan pozitivistlere göre, hakikat homojen, rasyonel ve düzenli olmalıdır. Bu düzeni bozan tek şey ise belirsizliktir. Bu nedenle de modernizme tehdit olarak gördüğü belirsizliği ortadan kaldırmayı amaç edinmiş, insanlara mutlulukları karşılığında güvenliklerini vaat etmiştir (Koyuncu 2019).

Belirsizliğin İçindeki İşsizlik

Bauman’a göre belirsizlik kavramının negatif etkilerinden biri olan eşitsizlik riskine karşı mücadele edebilmek için, bireyin öncelikle iş sahibi olması elzemdir.

Bauman'ın Özgürlük ve Belirsizlik Anlayışında İşsizlik ve Covid 19 Pandemisinin Etkileri

Belirsizlik, korku kavramı ile doğrudan ilişki halindedir. İnsan doğası dediğimizde akla ilk sırada gelecek olan bu duygu, tarihin her döneminde var olmuş, fakat farklı biçimlerde tezahür etmiştir. Günümüzde, çalışmak isteyen her sınıftan insanın en büyük korkulu rüyası işsizliktir.

İnsanın var olduğu günden beri onun yakasını bırakmayan kaygı duygusu, modern dünyanın yaşadığı ekonomik krizlerin bir sonucu olan belirsizlik ile, yeni bir kaygı türü olan işsizlik kaygısını yaratmıştır. İlk defa 1500'lü yıllarda literatüre giren kaygı kavramı endişe ve sıkıntı durumunun artırdığı korku yoğunluğunu ifade ederken, herhangi bir işi olmayan bireyin, daimî gelir sağlayamaması halinde hissettiği duygu ise işsizlik kaygısıdır.

Bauman, işsizlik kavramını irdelerken öncelikle bizi hikayenin başladığı yere götürür: “Sanayi Toplumu” denen yeni yaşam tarzının başlangıç aşamasında, “insan” önce sanayi işçisi haline dönüştürülmüştür. Üstelik bu sayı o zaman için son derece yetersizdir. Fabrika işçisine dönüştürülen çiftçi ya da zanaatkar sayısının durdurulamaz biçimde artmaya mecbur olduğuna inanılırken, toplumun aldığı bu yeni biçimde her ‘sağlam ’erkek, fabrika içerisinde gerçekleşecek üretimde kullanılmıştır. Toplum ve sermaye, bu inanç ve güven doğrultusunda ilerlemiştir. Henüz gerçekleşmesi çok uzak olsa da evrensel ölçekte hedeflenen herkesin istihdam edilmesidir. Elbette ki çalışmanın erdem sayıldığı bu atmosferde, çalışmamak, işsizlik bir anomalidir. Bauman’a göre çalışmak, insanlığı kişisel sorunlarından ve toplumsal hastalıklardan kurtaracak bir aldatmaca olarak halka sunulmuştur (Bauman 1999: 30). Üstelik bu aldatmaca yalnızca kapitalist devletlerce değil, komünist devletler tarafından da bir vaat, modern bir slogan olarak kullanılmıştır. Kapitalizm karşıtı Marksist muhalefetin savaş sloganlarından biri de “çalışmayan aç kalır”dır. Bu slogan, sınıfsız toplum hayalini, her açıdan fabrika şekline bürünmüş bir toplumla değiş tokuş ediyordu. Modern sanayi toplumunun ilk evresinde, emek gerek bireyin kişisel yaşamı için gerekse de kamusal hayatın nizamı ve toplumun her kesiminin yaşamını sürdürme imkanlılığının ve kabiliyetinin en önemli gerekçesidir (Bauman 1999: 30). Bilindiği üzere, sosyal bilimlerde normu tanımlamak, aynı zamanda da anormali tanımlamaktır. Bu bağlamda, mevzu bahis dönemin çalışma etiğine göre, anormal sayılan şey çalışmamak yani işsizliktir. Buradan hareketle de yoksulluğa neden olarak görülen şey ya bir işin olmaması ya da bireyin kendi isteğiyle çalışmak istememesidir (Bauman 1999: 58). İşte böylelikle sanayi devriminin yoksulları, Marx’ın ifadesi ile “yedek sanayi ordusu” olarak tanımlanmışlardır. İstihdam norm olunca, sefalet de işsizlikle açıklanmıştır. Sefaleti düzeltmenin reçetesi olarak yoksulları fabrikaya gerekirse zor kullanarak almak

hedeflenince, bunu başarabilmek için yoksulları tüm diğer gelir kaynaklarından mahrum bırakma gerekliliği öne çıkmıştır. Sermayenin sunduğu koşullar ne kadar sert olsa da işçiler sefaletten kurtulmak için bu koşullara katlanmak zorundalardı; aksi halde bir yardım eli uzatıldığında tüm hakkından vazgeçmelilerdi.

Kapitalist ülkelerde yaşanan gelişmelerle, mal üretiminde teknolojik ilerlemeler kaydedilmiş, fakat istihdam ihtiyacında ise azalma meydana gelmiştir. Büyük sermaye sahibi şirketler için yatırım, tam tersi biçimde daha az iş gerektirmiştir. Hangi ülke olursa olsun, işsizlik arttığında, borsada en ufak bir endişe bile belirmemektedir. Borsa, istihdamın artmayacağına dair haberleri coşkuyla karşılamaktadır.¹

Bauman'a göre, dünya nüfusu artmaktadır ve işsizlik, yoksulluk da buna paralel olarak yaygınlaşmaktadır. Kalabalık nüfusa sahip ülkelerin hükümetlerinin elindeki seçenekler sınırlıdır: En iyi ihtimalle şiddetli değerlerde istihdam eksikliği beraber seyreden yaygın yoksulluk (Avrupa örneği) ya da daha az işsizlikle birlikte var olan genel yoksulluk (ABD örneği) (Bauman 2005: 147). Bauman'ın da vurguladığı gibi, ücretli ve güvenceli iş tüm dünyada gittikçe azalıp yok olmaktadır. Günümüzde işsizlik, önceki yıllarda görülen işsizlikten daha da tehlikeli ve tekinsizdir. Çünkü artık o, döngüsel bir iktisadi bunalım ürünü olmayıp, bir sonraki ekonomik hamleyle beraber dağıtılacak ve kökü kazınacak devamlılığı olmayan bir yıkım hatta facia kümelenmesi ise hiç değildir (Bauman 2005: 147).

Bugün, tüm dünya piyasalarında oluşan talebi karşılayabilmek için ihtiyaç duyulan her şey artık nüfusun yalnızca üçte ikisi tarafından üretilebilir durumdadır. Bunun bir diğer anlamı da şudur: Tüm erkek ve kadınların işsiz kalacağı ve herkesin iktisaden faydasız hatta toplumsal açıdan da gereksiz olduğu gerçeği. Bauman neo-liberal vaatlerin cesur ve cüretkâr olsa da bolluk içindeki refah ülkelerinde bile artık işsizlik yapısal bir hale geldiğini vurgular. Bauman açık ve net biçimde ifade etmektedir: Herkes için yeterli iş yok! Buradan çıkan sonuç ise, herkesin hayatının doğrudan olumsuz yönde etkileneceği ve hayatın oldukça kırılğan ve belirsiz bir hale geleceği. Belirsizlik önemlidir, çünkü yapısal işsizliğin olduğu bir dünyada hiçbirimiz kendimizi güvende hissedemeyiz. Güvenli bir şirket, güvenli bir iş yoktur bu belirsizlikte. Üstelik bir iş bulduğunuzda, o işin sonsuza değin süreceğinin de hiçbir garantisi yoktur. Hiçbirimiz bir sonraki krizde meydana gelecek küçülmelerden sağ çıkabileceğimizi garanti

¹ Bauman'ın dikkat çektiği üzere Haziran 1996'dan Temmuz'a kadar ABD'de boşalan yeni işlerin sayısının düştüğü ve dolayısıyla resmi olarak işsiz olanların oranının yükseldiği haberleri "İstihdam Verileri Wall Street'i Keyiflendirdi" başlığıyla verilmiştir (Bauman 1999: 94).

Bauman'ın Özgürlük ve Belirsizlik Anlayışında İşsizlik ve Covid 19 Pandemisinin Etkileri

edemeyiz. Çünkü Bauman'ın ifadesiyle bir kişi bile bir sonraki "küçülme", "iş sürecini basitleştirme" ya da "akılcılaştırma"devrine rağmen, değişken pazar gereksinimlerinin dönüşümlerine, "rekabetin" ve "verimliliğin"istikrarsız fakat kuvvetli boyunurluklarına karşı korunmuş olduğunu mantıklı şekilde varsayamaz.” Esneklik ise artık hayatın vazgeçilmezi haline getirilmiştir. Günlük dildeki anlamının yanında Bauman'a göre bu; işlerin sağladığı yetkilerin kendi içinde emniyetli olmaması, sabit süreli veya zamana bağlı sözleşmeler, uyarmadan veya telafisiz biçimde tazminat bile ödenmeden işten çıkarılma demektir (Bauman 2005: 192-193).

Bauman, erk sahiplerinin yönetim vasıtasıyla baskıdan uzak, güvenli bir düzen vadettiğini, güvenlik bir kez sağlandı mı, insanların her meseleyi siyasi yollarla çözmek için birlik oluşturacağını ve bunun sonucunda da evrensel katılımı hepimizin hayatta kalmasının garanti altına alınacağını vadettiğini ifade eder. Vaat edilen ve ümit edilen şey: “Yoksulluğa karşı güvence, işsizlik belasına karşı güvence ve kıt kanaat da olsa geçim güvencesi” dir. Daha açık bir ifadeyle, insanlar bir defa özgür olduklarında siyaseten duyarlı ve aktif olacak, bu sayede de eşitlik, adalet ve kardeşlik yücelecektir (Bauman 2017: 56).

Sosyal devlet düşüncesinden geri çekilme nedeni de vaat edilenin mevcut yönetim şekliyle gerçekleştirilememesi olarak öne sürülmüştür. Bu noktada artık yurttaşlar kendi hayatlarının güçlükleriyle savaşıp toplumsal olarak üretilmiş problemlere kişisel çözümler bulmak zorunda oldukları için, devletten pek yardım bekleyemezler.

“Dünya nüfusunun en fakir yüzde 10'u sık sık aç kalıyor. En zengin yüzde 10 ise ailelerinin geçmişinde herhangi bir açlık anı hatırlamıyor. En fakir yüzde 10, çocukları için en temel eğitimi bile zar zor sağlarken, en zengin yüzde 10, çocuklarının sadece "kendi düzeyindekilerle" ve hatta "daha üsttekilerle" kaynaşabilmesi için gerekli okul ücretlerini ödemeye hazır; çünkü çocuklarının diğer çocuklarla kaynaşmasından korkar hale geldiler. En fakir yüzde 10 neredeyse sürekli, hiçbir sosyal güvenliğin ve işsizlik gelirin olmadığı yerlerde yaşıyor. En zengin yüzde 10 ise işsizlik geliriyle yaşamaya çalıştıklarını hayal bile edemiyor. En fakir yüzde 10 şehirde günlük işler bulabilirken ya da kırsal alanlarda çiftçilik yaparken, en zengin yüzde 10'un aylık maaşı garanti altında. Bunların da üstünde, zenginlerin zengini olanlar varlıklarının ürettiği faiz dururken maaşla geçinmeye tenezzül bile etmiyor” (Dorling 2010: 132).

İktisadi aklın işleyiş yasalarına göre, eşitsizlik ne denli büyük hissediliyorsa, orada hızla büyüyen bir ekonominin varlığı söz konusudur. Çünkü, üst sınıflara yüksek ücretler ama düşük vergiler uygulanırken, alt gelir grubundaki insanlara reva görülen düşük ücretler ve yüksek vergilerdir. Burada erk sahiplerinin amaçladığı şey, girişimciliği teşvik ederek, ekonomi pastasını büyütme. Fakat ne yazık ki yıllardır denenen bu yöntem işe yaramamakta, aksine eşitsizliği daha da tetiklemektedir. Britanya örneğine baktığımızda, 1980'li yıllardan beri

büyüme ve üretim istatistikleri üçüncü en düşük seviyeyi gösteriyor. Yani başka bir ifade ile, işsizlik rakamları, savaş sonrası dönemden bile beş kat daha yüksek. 1980'lerden sonra yaşanan gerilemeler 1950'ler ve 1960'lardan daha derin ve uzun sürüyor. Üstelik eşitliği sağlamak şöyle dursun, toplumda daha fazla kutuplaşma ve krizlere gebe bir ekonomi söz konusudur (Lansley 2012'den akt. Bauman 2014: 20).

Aynı iktisadi akıl, hükümetlerin önüne iki seçenek sunmaktadır: Ya Avrupa'daki gibi hızla artan bir işsizlik, ya da ABD'deki gibi alt sınıfların gelirinin daha da düşmesi. Refah devletinden gittikçe daha da uzaklaşmış olan bu yeni dünya düzeninde başı yine elbette Amerika Birleşik Devletleri çekmektedir. En yoksul Amerikalı ailelerin toplam geliri son 20 yılda %21 oranında düşmüş; en zenginlerin %20'sinin toplam geliri ise aynı zaman diliminde %22 oranında artmıştır. Üstelik gelirin yoksullardan zenginlere doğru yeniden bölüşümü bugün de hala durdurulamaz biçimde artmaya hızla devam etmektedir (Bauman 1999: 134).

1994 yılında Britanya'da altı milyona yakın kişi devletten gelir desteği alırken, üç milyona yaklaşan kişi de işsizlik tazminatı almıştır. İşsiz olduğu halde, yasalar tarafından işsizlik tazminatı almasına izin verilmeyen kişilerin sayısı bu rakamın (3 milyon) iki katıdır (Bauman 2013: 74). Daha net bir ifade ile, resmi olmayan istatistiklerin işsizlik rakamı yaklaşık 6 milyondur. Bugün ise bu rakam ilginç biçimde pandemi koşullarına rağmen gerilemiş gibi görünüyor. İngiltere'nin işsizlik oranı Kasım 2020'de yüzde 5 seviyesindedir. Fakat 2020 yılının son çeyreğinde toplam işsiz sayısı, bir önceki yılın aynı dönemine nazaran 454 bin artarak 1,74 milyona ulaşmıştır. Salgın sürecinde işlerinden olanların yaklaşık 425 bininin 25 yaşın altındakiler olduğu tespit edilirken, İngiltere hükümeti şimdiki durumda yaklaşık 10 milyon kişinin faydalandığı maaş destek tasarısını nisan ayının bitişinde sonlandırmayı hedeflemektedir (URL-1).

Yukarıda işsizlik hikayesinin başladığı noktayı açıkladığımız satırlarda herhangi bir gelir kaynağı olmayan işsizlerin "emeğin yedek gücü" olarak görüldüğünü, yani bu kişilerin önünde sonunda aktif biçimde istihdama dahil olacağı varsayılmaktaydı. Fakat ne yazık ki aradan geçen yüzyıla rağmen, varsayılan bu durum gerçekleşmemiştir (Bauman 2000: 53). Bauman bu durumu net biçimde şu şekilde ifade etmekte:

"Biz bugün artık "yapısal" işsizlikten (bu terim, her şeye rağmen, istihdamı norm olarak alan ve halihazırdaki kitlesel işsizliğin ise bir anomali olduğunu ifade eden bir terimdir) söz ediyoruz. Artık işsizler "emeğin yedek gücü" değiller: Ekonomik ilerleme, daha fazla işçi talebi ile eşanlı değil. Yeni yatırım [kavramı] daha fazla değil daha az istihdamı öngörüyor. "Rasyonalizasyon" işyerlerinin kapatılması ve işlerin azaltılması anlamına geliyor. Yani, göz alıcı bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin ucunda,

Bauman'ın Özgürlük ve Belirsizlik Anlayışında İşsizlik ve Covid 19 Pandemisinin Etkileri

GSMH'deki "büyüme"nin kitlesel olarak fazlalık (redundancy) ve fazladan insan üretmenin ölçütü haline geldiği söylenebilir" (Bauman 2000: 223).

Bauman (2000), şirketlerin kestiği 'acı reçete'lerin hükümetler tarafından itaatkâr biçimde yerine getirildiğini hatırlatırken, işçilere reva görülen şeyin felç edici bir belirsizlik ile yine bu belirsizlikten doğan korku, stres ve endişe olduğunu söylemektedir. Sermayenin en son kullandığı ama en etkili olan silahı da hiyerarşik yapıların her seviyesinde dahi uygulanabilen işten çıkarılmadır. İşten çıkarılma ile işçi yalnızca geçim kaynağını kaybetmekle kalmamakta, sosyal haklarını, toplum içindeki yerini, hatta insanlık onurunu kaybetmektedir (Bauman 2000: 38).

İşsizlik herkes için yeterince kötüyken, büyük hayallerle okullarından mezun olan gençler arasında, işsizlik oranının yüksek olması nedeniyle toplumun onlara ihtiyacı olmadığı hissi yaygın hale gelmektedir. İşsizlikle beraber işte kalma durumundaki güvensizlik de toplumun sizi istemediği hissi yaratmaktadır. Gençlerin ileride görebilecekleri tek yuva içlerinde büyüdükleri yuva olunca bu gençler ebedi çocukluk ile ölüm arasındaki arafa sıkışıp kalmaktadır (Bauman 2000: 79).

İşsizlik yoksulluğa eşlik ederken, siyasi ve ekonomik sistem insanların seçme şansını varmış gibi bir illüzyon yaratmaktadır. Oysaki ücretli iş seçenekleri gittikçe azalmaktadır. Üstelik işsizlik her zamankinden daha sinsi bir hale gelmiştir. Döngüsel bir ekonomik sıkıntıya gibi gösterilmeye çalışılırken, ekonomideki patlamayla dağıtılacağı umudu verilmektedir. Bauman'a göre gerçekte olan, silinip gidecek geçici bir sefalet yoğunlaşması değildir (Bauman 2000: 187).

Bazı ulusal ve uluslararası resmî kurumların işsizlik tanımları Bauman'ın inceliklerle oluşturduğu kuramsal yaklaşımdan oldukça farklıdır. Örneğin TÜİK'in verilerine göre ise işsiz; ilişkili olan tarih aralığında istihdamda olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak herhangi bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son 4 hafta içinde iş arama yöntemlerinden en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde çalışmaya başlayabilecek durumda olan 15 ve daha üst yaştaki bireylerdir" (TÜİK 2017).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ise işsizlik tanımını yaparken üç temel kriteri göz önünde bulundurmıştır:

1. Çalışmıyor olmak.
2. Halihazırda çalışabilir durumda olmak.

3. İş aramak.

Ülkemizde TÜİK Kasım 2021 istatistiklerine göre, on beş yaş ve yukarı yaştaki genel işsizlik oranı %11,2 olarak açıklanmıştı (TÜİK 2021). Özellikle üniversite mezunları iş bulmakta zorlanmakta, iş bulma konusundaki beklentileri azalırken, kaygıları ve umutsuzlukları aynı oranda artmaktadır. İş bulamayan gençler, çaresizlik ve umutsuzluk duygusuna kapılmakta, hatta bunalıma sürüklenmektedir. Geleceğe duyulan güvensizlik nedeniyle, ailelerinin de baskılarına dayanamayarak, depresyon, öfke, intihar, alkol ve madde kullanımı gibi olumsuz davranışlara yönelebilmektedirler.

Ayrıca işsizliğin en yoğun olduğu kesim, eğitim seviyesi yüksek kadınlardır. Toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında, genç kadınların eğitim seviyesinin artıka, erkeklere oranla daha fazla işsiz kaldığı görülmektedir. Eğitim seviyesi düşük kadınlar ise, kayıtdışı işlerde ucuz işgücü olarak yer almaktadır.

Bauman da “Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar” isimli çalışmasında, modernizme yönelik eleştirilerini, çalışma yaşamı açısından değerlendirmiş ve modern Batı toplumlarının yöneticilerinin işsizliğe olan bakışını gözler önüne sermiştir. Bugün hala modern Batıların endişeleri, huzursuzlukları ve korkuları hakkındaki anketlerde işsizlik -karşılaşılan veya karşılaşılmamasından korkulan işsizlik- açık ilk sırada bulunmaktadır. MORİ'nin yaptığı bir ankete göre Finlandyalıların %85'i, Fransız ve İsveçlilerin %78'i, Almanların %73'ü ve İspanyolların %72'si işsizliği devletlerindeki en muazzam problem olarak görüyor (Bauman 1999: 96). AB'nin en önemli kriterlerinden biri olan sağlam ekonominin sağlanması iken, işsizlik oranlarının düşürülmesi hedeflenmemiştir. Bugün AB ülkeleri, sağlam bir ekonominin standartları düzeylerine ulaşabilmek için umutsuz girişimlerde bulunurlarken, iş yaratarak istihdamı artırmayı önlerinde büyük bir engel olarak görmektedirler (Bauman 1999: 96).

Küresel ölçekte işsizlik konusuna eklememiz gereken bir başka konu da neo-klasik iktisadın işsizliğe dair bakış açısıdır. Neoklasik iktisatçılar için işsizliğin sebebi, personel harcamaları (ücret + vergi) ile işten çıkarma harcamaları artışı, istihdam piyasasının sertliği, kanunların ve sendikaların gücüdür. Keynesyen iktisat anlayışına göre ise işsizliğin asıl sebebi maaşların ulusal gelir içindeki hissesinde yaşanan kötüleşme sonucunda küçülen harcama ihtiyacının, mevduat ve büyümenin hızını kestiği bunun sonunda da işsizliğin fiilen yüksek maaşlardan değil düşük maaşlardan kaynaklanmasıdır (Ay 2012: 322-323'ten akt. Apaydın 2018: 166). Marksist iktisatçılara göre ise kapitalist sistem içinde zaten tam istihdam olasılığı yoktur. Hangi yaklaşım olursa olsun, 2008 küresel krizinin etkisi ile işsizlik 2009 yılında %25

Bauman'ın Özgürlük ve Belirsizlik Anlayışında İşsizlik ve Covid 19 Pandemisinin Etkileri

seviyesine yükselmiştir. Küresel krizin üzerinden on yıldan fazla bir süre geçmesine karşın bu oran yalnızca beş puan azalmış %20 seviyesine inebilmiştir. Üstelik de toplam işsizler içinde 15-24 yaş aralığı bu rakamlara dahil edilmemiştir. Esasında 2008 küresel krizinden çok daha önce 2001'de başlayan dönemde kadın, erkek ve toplam genç işsizlik oranları önceki yıllara oranla yükseliş trendine girmiştir. Krizin en sert etkilerini hissetmemiz ise 2009 yılını bulmuştur (Apaydın 2018: 168). Her ne kadar 2009 sonrasında toparlanma eğilimine giren dünya ekonomisinde işsizlik düşme trendine girse de Covid-19 ile tekrar artmaya başlamıştır. OECD raporlarına yansıyan verilere baktığımızda 2006'da 12,5 olan genç işsizlik oranı 2008 küresel krizle %16 bantlarına çıkmış fakat 2013 sonrasında azalma trendine girmiş ve 2016 yılında %13 işsizlik oranı ile 2006 seviyesine takriben ulaşmıştır (Apaydın 2018).

Küresel ölçekte yaşanan işsizliğe paralel biçimde yükselen Türkiye'de işsizlik dalgasını incelemek için serbest piyasa ekonomisinin başladığı 1980'li yıllara dönmemiz gerekir. 1980'li yıllarda, globalleşme ve teknolojik ilerleme gibi etkenlerle yükselmeye başlayan işsizlik, 1990'lı yıllarda kapsamlı derecelere göre yüksek sayılan seviyelere varmıştır. 2001 yılında yaşanan krizle, işsizlik daha da belirginleşmiştir. Nüfus artış hızı, eğitim tedbir önlemlerindeki problemler, yetersiz yatırımlar, ekonomi-politik dengesizlik gibi sebepler bu problemi daha da pekiştirmiştir (Ay 2012: 322'den akt. Apaydın 2018).

COVID-19 Pandemisi ve İşsizlik

Covid-19 virüsü, Çin'in Wuhan kentinde 2019 yılı aralık ayında ortaya çıkmış ve tüm dünyada hayatın akışını değiştirmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 11 Mart 2020 tarihinde ilan edilmiştir. Çin'den tüm dünyaya kısa sürede yayılan bu virüsün etkisiyle tüm ülkelerin sağlık sistemleri onarılamaz hasarlar almıştır. Ayrıca, Covid-19'un meydana getirdiği ekonomik hasarlar, 1930 Büyük Buhran ile 2008 Küresel krizinin etkileri ile benzerlik göstermektedir. Tıpkı 1930 Büyük Buhranı'ndaki gibi işsizlik sayısı hızla artmış ve sermaye dolaşımında sıkıntılar nedeniyle tüm sektörlerde zarar gözlendiği (Eryüzlü 2020: 12). Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO 2020) göre, 2020 yılında dünya ticaret hacminde %13- %32 arasında bir daralma gerçekleşmiştir. Örgütün Ekim 2021 tarihinde yayınladığı raporda, pandeminin sonlandırılması ya da control altına alınabilmesi için sağlık alanında yapılan çalışmalar doğrultusunda, daha iyimser bir tablo çizilmektedir. Buna göre, ekonomik faaliyetlerin hızlanacağı ön görülmüş, küresel mal ticaretine ilişkin büyüme tahmininin 2022 yılı için %4'ten %4,7'ye yükseltildiği bildirilmiştir (WTO 2020).

Bilindiği üzere devletler bazı sosyo-ekonomik kısıtlamalara gitmiş ve üretimi kısıtlamalara takılan sektörlerde üretim durma noktasına gelmiştir. Dolayısıyla, bu atmosferde işsizliğin yükselmesi de kaçınılmaz olmuştur. Uluslararası Para Fonu (IMF), gelişmiş ülke ekonomilerinde 2019 yılında ortalama %4,8 gerçekleşen işsizlik oranını, Mayıs 2020 tahmininde, 2020 yılı sonu için %8,3 tahmin etmiştir. Gerçekte ise bu rakam 7,3'e gerilemiştir. Türkiye'de 12,9 olan seviye ABD için daha olumsuzdur. Salgının henüz başı olan Şubat 2020'de %3,5 seviyesinde olan işsizlik oranı altı hafta gibi bir sürede tepe taklak olarak 10 milyon insanın işsiz kalmasına neden olmuştur (Chaney ve Morath 2020'den akt. Eryüzlü 2020: 14).

Covid-19 pandemisi, OECD ülkelerinde yaklaşık 20 milyon insanın, dünya genelinde ise 110 milyondan fazla insanın işsiz kalmasına neden olmuştur. Bu işsiz kalan kesimin çoğunluğu 6-12 ay süre aralığında işsizdir (OECD 2020). COVID 19 pandemisinin şiddetini arttırarak devam etmesi, Bauman'ın söz ettiği belirsizlik kavramını da somutlaştırmaktadır. Pandemi koşullarında insanlar mevcut işlerini, gelirlerini korumakta zorlanmakta; işsiz kalanlar da ne kadar işsiz kalacaklarını bilememektedir. İnsanlar bir taraftan hastalık ve ölüm korkusu yaşarken diğer taraftan da işsiz kalma kaygısı taşımaktadır. Shiller "co-epidemic" olarak adlandırdığı bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“İnsanlar bir yandan salgın yüzünden hayatta kalma mücadelesi verirken, diğer yandan da olası bir ekonomik krizde, işsiz kalma, daha da borçlanma, borçlarını ödeyememe ve ciddi sağlık harcaması masraflarıyla karşı karşıya kalma korkusu yaşıyorlar. Yani iki salgın bir arada görülüyor: Korona ve gelecekte işsiz, gelirsiz ve güvencesiz kalma biçiminde kendini gösteren ekonomiye olan güvensizlik salgını” (Taylor 2020).

İşsizliğin bireylerin ve toplulukların psikolojik, ekonomik ve sosyal refahı üzerinde yıkıcı etkileri olduğu görüşünü ve topluluklar üzerindeki eşit derecede zararlı etkisini (Uluslararası Çalışma Örgütü 2020b) belgeleyen tüm araştırmalar, iş aramanın ve pandeminin psikolojik ve mesleki yansımalarından kurtulmanın ürkütücü zorluğuyla boğuşan insanları desteklemek ve sürdürmek için bireysel ve sistemik düzeylerde bilgilendirici bir araştırma gündemi oluşturduğu düşünülmektedir. Bu küresel işsizlik döneminin ortaya çıkışı, nedensel ve geçici olarak, birçok insan için yoğun bir travma yaratan önemli yaşam ve hastalık kaybı olan COVID-19 ile bağlantılıdır. Pandemiye işsizliğin önemini vurgulayabilmek için yaşamın pek çok kritik sektördeki bu kayıp sürecinin doğasını tanımlamak gerekmektedir. Ayrıca, bu işsizlik krizinin, ekonomik dalgalanmalarla bağlantılı olan önceki işsizlik krizlerinden ne ölçüde farklı olduğu da göz ardı edilmemelidir. Bu kriz sırasında kayıp ve travmanın rolünü araştırmak, psikolojik ve mesleki müdahaleleri bilgilendirebilecek araştırma bulgularının yanı

Bauman'ın Özgürlük ve Belirsizlik Anlayışında İşsizlik ve Covid 19 Pandemisinin Etkileri

sıra sivil kurumlar ve topluluklar aracılığıyla insanları desteklemek için ne gibi politikaların üretildiği de ortaya konulması gereken bir başka konudur. Bu konuları araştırma çabaları COVID-19 pandemisinin işgücü piyasasındaki eşitsizlikleri şiddetlendirdiğini gözler önüne sermektedir. Pandemiden önce de milyonlarca işçi zaten, işin sürekliliği ve miktarı belirsiz olan, geçimlik bir ücret ödemeyen, işçilere ihtiyaçlarını savunma gücü vermeyen veya temel haklara erişim sağlamayan güvencesiz işlere sahipti. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün de belirttiği gibi güç ve ayrıcalık, güvencesiz çalışma için kimin risk altında olduğunun başlıca belirleyicileridir ve tarihsel olarak marjinalleştirilmiş topluluklar bu iş koşullarına karşı orantısız biçimde savunmasızdır (Uluslararası Çalışma Örgütü 2020a). Bununla beraber, güvencesiz işi olan insanlar, kronik stres ve belirsizlik yaşamakta ve onları zihinsel sağlık, fiziksel ve ilişkisel sorunlar için risk altına sokmaktadır. Bu risk faktörleri, krizlerden önce var olan eşitsizlikleri ortaya çıkarırken, COVID-19 krizinin etkilerini daha da kötüleştirmektedir (Blustein 2020).

COVID-19 pandemisi, araştırmacılar için, güvencesiz çalışmanın, işsizlik, psikolojik sıkıntı gibi krizlerin sonuçlarını kötüleştiren fiziksel, ilişkisel, davranışsal, psikolojik, ekonomik ve duygusal kırılmalıklar yarattığını tanımlama fırsatıdır. COVID-19 krizinin okuldan işe geçiş sürecindeki insanlar arasında nasıl bir güvencesizlik kuşağı yarattığını inceleyen daha büyük ölçekli çalışmalar, hükümet ve kâr amacı gütmeyen müdahalelerin kırılmalığı nasıl azalttığını ve güvencesiz çalışma ile çeşitli sonuçlar arasındaki ilişkileri nasıl tamponladığını net biçimde göstermektedir. Örneğin, doğrudan nakit yardımı, yoksulluk içindeki insanlara yardım etmenin etkili bir yolu olarak giderek daha popüler hale gelmiştir. Pandemiden önceki ekonomik krizlerde yaşanan işsizlik vb. sorunlarda olduğu gibi çözüm yolu yine sosyal politikalardan ve sosyal güvenlik sisteminin aktif işleyişinden geçmektedir.

COVID-19'un neden olduğu krizin işgücü piyasasındaki olumsuz etkilerini azaltabilmek amacıyla devletler birtakım tedbirler almıştır. Bu tedbirler çoğunlukla yedi kategoride toplanabilir: Kayıt dışı veya kendi hesabına çalışanlar için destekler, işsizlik destekleri, ücret artırma destekleri, yeni istihdam planlamaları, hastalık izni için desteklemeler, işten çıkarma kısıtlaması ve mesleki eğitim desteklemeleri (Kara 2020: 275-278). Ülkeden ülkeye farklılık gösteren bu tedbirler, kategorik olarak benzeşse bile uygulamada farklılaşmaktadırlar.

2020 yılı ortalarından itibaren virüsün mutasyona uğraması sonucunda, küresel ekonomik tedbirler çerçevesinde yeniden düzenlenmeye çalışılan hayatı tekrar sekteye

uğratmıştır. Mutasyon virüsün daha hızlı yayılmasının, karantina uygulamalarının, sağlık sisteminin yükünün artmasının, aşılama çalışmalarının, aşı karışıklığının vb. yarattığı karışıklık, dünya genelinde yaklaşık 4 milyon insanın hayatını kaybetmesine yol açmıştır (URL-2). Bu durum, 2021 yılında ciddi ekonomik krize dönüşmüştür. Covid-19'un başında olduğu gibi, şimdi de bu krizden en çok etkilenenler dezavantajlı gruplar ve kayıt dışı çalışanlar olmuştur. Pandemiden en çok etkilenenlerin, virüse en çok maruz kalan ya da meslek ve çalışma ortamlarından dolayı en yüksek risk altında olan grupların olduğuna da değinmek gerekir: Doktorlar, hemşireler, bakım işçileri, tarım işçileri, kamyon şoförleri, süpermarket, eczane çalışanları, temizlik işçileri, kuaförler vb.

COVID-19 pandemisi, bir halk sağlığı krizi örneğidir; yerel ve küresel olarak ekonominin hemen her sektörünü etkilemiştir. Sanayi girdileri ve enerji kaynaklarına olan talebin azalması nedeniyle, piyasalarda ülkelerin ekonomik performansının daha da artırılması için petrol fiyatlarında sürekli oynaklık yaşanmaktadır. Ayrıca, karantina ve işyerinin kapanması nedeniyle, firmalar çalışanlarına ödeme yapmakta zorlanmakta ve bu da farklı ülkelerde yoksulluk tahminlerinin daha da artmasına neden olmaktadır. Dünya genelinde borsalar da düşüş eğilimindedir. Küresel finans piyasaları, farklı sektörlerde süregelen değişimler nedeniyle büyük bozulmalar yaşamıştır. Genel olarak, pandeminin “kaygan zemini” ve belirsizliği tüm dünyada yaygındır ve etkisi yalnızca Avrupa ekonomileri için istisnai değildir. Hemen hemen tüm Avrupa ekonomileri bu aksaklıkların sonuçlarından muzdariptir ve bu nedenle bu ekonomiler daha yüksek işsizlik oranlarıyla karşı karşıyadır (Su vd. 2021).

Bugün Avrupa ekonomileri, salgının yayılması ve istihdam ve/veya işsizlik gibi farklı makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri olmak üzere iki zorlukla karşı karşıyadır. COVID 19 pandemisinin neden olduğu ekonomik istikrarsızlığın Avrupa ekonomilerinde uzun vadeli bir ekonomik gerileme getirebileceği öngörülmektedir. Buna ek olarak Oxford Üniversitesi'nden iktisatçı Wren-Lewis (2020), COVID-19 pandemisinin ekonomik büyümeye ve işgücü arzına, enflasyona ve üretim maliyetlerine zarar verdiğini ifade etmektedir. Araştırmasında İngiltere'nin serbest meslek sahiplerinin bu pandemi sırasında en çok etkilenenler olduğunu ve serbest meslek sahiplerinin büyük çoğunluğunun, pandemi öncesine göre daha az saat çalıştıklarını belirtmektedir. Bu durum, pandemiye karşı güvenlik açıklarını daha da artırmaktadır. Araştırmaya göre, serbest çalışanların çoğu, pandemi sırasında çok uzun süre işsiz kalmıştır, sonrasındaki belirsizliğin ve güvencesizliğin işsizlik süresinin uzatacağını düşünmektedir. Genç işçi grubunun ve yalnızca üniversite diplomasına sahip olanların iş kayıplarından muzdarip olma olasılığı daha yüksektir. Benzer biçimde ampirik bulgular, hizmet

Bauman'ın Özgürlük ve Belirsizlik Anlayışında İşsizlik ve Covid 19 Pandemisinin Etkileri

sektörünün de çok fazla risk altında olduğunu ve uzun bir işsizlik dönemi yaşamak zorunda olduğunu ortaya koymaktadır (Su vd. 2021).

Ülkemizde COVID-19 etkisinin görülmeye başlandığı Mart 2020 itibari ile bazı ekonomik tedbirler alınmıştır. Bu kapsamda iş sözleşmeleri askıya alınan çalışanların bir kısmına kısa çalışma ödeneği hakkı tanınmış, sigorta başlangıcı Nisan ayı olanlar da bu hizmetten yararlanabilmişlerdir. Çalıştıran tarafından ücretsiz izne ayrılan ile 15 Mart 2020 tarihi ardından iş sözleşmeleri sona erdirilen ancak işsizlik sigortasından faydalanmak için zorunlu koşulları taşımayan çalışanlara on iki hafta süresince günlük 39,24 TL maaş ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca toplu iş sözleşmesini kapsayan yetki ve uygulamalar üç ay süreyle uzatılarak, işten çıkarmaların yasaklanması sağlanmıştır. Daha sonra belirli tarihlerde bu süre Cumhurbaşkanlığı tarafından uzatılmıştır. Her krizde olduğu gibi, salgın kaynaklı krizde de en çok etkilenenler iş deneyimi az olan gençler ile eğitim seviyesi düşük olan çalışan kesim olmuştur. Bu grupta işsizlik oranı %26'lara kadar çıkmıştır (Bulut ve Pınar 2020: 222-223). Bugün, pandeminin ekonomi ayağındaki olumsuz koşulları iyileştirebilmek ve kötüleşen piyasaları normale döndürebilmek için, krizden en çok etkilenen üretim ve hizmet sektörü gibi üretim sektörünün dışında kalan alanlarda kota ve vergi uygulamaları vb. da kolaylık sağlanmakta; yatırımı arttırıcı adımlar atılmaya çalışılmaktadır. Aşı olmayı teşvik eden çabalar doğrultusunda, ekonomik düzen ve çalışma hayatının eski haline dönmesi amaçlanmaktadır. Ülkemizde 17 Nisan 2020 tarihinden geçerli olmak üzere işverenlere üç ay süreyle işten çıkarma yasağı getirilmiştir. Buna ek olarak, kısa çalışma ödeneği, nakdi ücret desteği, işsizlik ödeneği, ücret garanti fonu ve telafi çalışması gibi uygulamalar pandeminin etkisini azaltmak için hayata geçirilmiştir.² Türkiye'de; 2019 yılı işsizlik oranı %13,4; 2020 yılı işsizlik oranı %13,2 ve 2021 yılı işsizlik oranı %11,2 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK 2020). Ancak, yine Bauman'ın belirsizlik anlayışından hareketle, insanlar virüsün sürekli mutasyon geçirip vakaların artması, aşılama oranlarının düşüklüğü karşısında hala kendilerini güvencesiz hissetmektedir. Bozkurt'un (2020) insanların ekonomik kaygılarını, değişen koşullara göre şekillenen yeni çalışma düzenini ve buna bağlı olarak çalışan bireylerin verimlilikleri üzerindeki etkilerini araştırdığı çalışmasının sonuçlarına göre; araştırmaya katılanların genelinin kentli, eğitim seviyesi yüksek, orta ve üst gelire sahip bireyler olmasına rağmen katılımcıların %40'ı gelecekte temel ihtiyaçlarını karşılama ve aç kalma konusunda kaygılandığı görülmüştür. Diğer bir grup ise (2/3'lük kesim), maddi birikimlerinin olmadığını

² Söz konusu uygulamaların ayrıntıları için bkz. <https://ailevecalisma.gov.tr/>

veya elindeki birikimlerin kendilerini ancak birkaç ay geçindirebileceğini belirtmiştir. Bu sonuç pandeminin ekonomik kaosunun ve belirsizliğinin sürdüğünün göstergesidir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO), 2021 yılında yayınlanan COVID-19 ve çalışma dünyasına ilişkin güncellenmiş tahminler ve analizlerine göre, COVID-19 pandemisi sürecinde istihdam kayıpları nedeniyle çalışma hayatında yer alanları olumsuz etkilemiştir. Pandemi sürecinde 2009 krizindeki kötü tablodan daha vahimdir. Yine COVID-19 ve çalışma dünyasına ilişkin güncellenmiş tahminler ve analizlerde, bir önceki yıl küresel çalışma saatlerinin neredeyse %9'unun kaybedildiğini ve bunun dönüşümlü olarak 255 milyon tam zamanlı işe eşdeğer olduğunu görülmektedir. Küresel çalışma saatlerinin azalması, üretimin ve istihdamın daralması anlamına gelmektedir. Pandeminin en kötü sonucu, küresel gayri safi yurtiçi hasılanın yaklaşık %4,4'üne eşit olan küresel işgücü gelirindeki büyük kayıptır. Küresel istihdam tahminlerine göre ise, 114 milyon kişi işini kaybettiği tahmin edilmektedir. 33 milyon kişinin işsiz, 81 milyon kişinin ise aktif olmayan nüfusa dahil olduğu belirtilmiştir. Kadın ve genç (15-24 yaş arası) işçiler, erkek işçilere kıyasla, pandemiden önceki küresel koşullarda olduğu gibi, bu salgında da daha fazla etkilenmektedir. Genç işsizlik oranı (%3,7), yetişkin işsizlik oranından daha fazla (%8,7) yükselmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), pandeminin ardından yoksulluk ve eşitsizlikte bir artış görmeyi beklemektedir.

COVID-19 Pandemisi üzerine yapılan ekonomik çalışmalar, genel olarak, GSYİH, döviz kuru, istihdam ve enflasyon üzerinde pandemiden önceki koşul ve sonuçlardan daha olumsuz etkiler yarattığını vurgulamaktadır. Pandeminin farklı aşamalarında insanların daha uzun işsiz kaldığı, değişen koşullara göre de çalışmanın biçimine bağlı olarak işsiz kalma ihtimalinin yüksek olacağı ortadadır. İş kaybı yaşayanların çoğunun artık iş aramadığı, çoğu firmanın yeni boş pozisyonlara kadro açmadığı bir iş piyasasında en çok etkilenenlerin düşük vasıflı çalışanlar olduğu açıktır (Su vd. 2021).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), İnsan merkezli bir iyileşme politikasını öne sürmektedir. Türkiye'de de uygulanan aktif ve pasif istihdam politikalarının daha etkinleştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda politikalar, işsizlik ve yoksullukla mücadelede etkin rol oynayan tüm ulusal ve uluslararası kamu kurum ve kuruluşları, bu küresel pandeminin yarattığı kötü sonuçlara karşı iş birliği ve koordinasyon içinde çalışmalıdır.

SONUÇ

Modernitenin temel unsurlarından olan özgürlük; güvenlik, kesinlik, standartlar ve belirsizlik kavramları ile düşünülmektedir. Bauman için özgürlük; sınırsız ve anlaşılmayan bir

Bauman'ın Özgürlük ve Belirsizlik Anlayışında İşsizlik ve Covid 19 Pandemisinin Etkileri

belirsizlik halidir. Belirsizlik ise, Post modernizm ile daha güçlenmiş, bireylerin ve toplumların varlığına hücum etmiş yoğun bir sis bulutudur. Bauman sosyolojisinde, insan olmanın özünde belirsizlik vardır. Hayatın koşulları içerisinde belirsizlikle yaşayabildiği sürece hayatta kalabilecektir. Mutlak özgürlük yoktur, var olduğuna inanmak ise insanın kendisiyle çelişmesi anlamına gelmektedir.

Son derece belirsiz ve kaygan zemin üzerinde, insanların ekonomik anlamda varlığını sürdürebilmesi daha da zordur. Sosyal hayatın da işleyişini sağlayabilmek için, toplumsal yapının birbiri içine geçmiş halkalarından biri olan ekonomik sistem ve çalışma özgürlüğü, belirsizlik bulutuyla yaşamın kilit noktalarıdır. İnsanlar, temel ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmalıdır. Ekonomik sistemler, özellikle kapitalizm koşullarında, her zaman çalışan lehine hareket etmeyebilir. Burada belirsizlik ve korumasızlık, özgürlüğün ortadan kalkması anlamına gelebilir. Covid-19 pandemisi de belirsizlik bulutunun yoğunlaştığı bir dönemdir. Pandemi öncesinde de var olan birçok küresel sorunlar insanların daha fazla yoksullaşmasına, dışlanmasına ve çaresiz kalmasına neden olmuştur. Bauman, böyle zamanlarda ahlaki ilkeyi savunmuştur. Buna göre, akışkan koşullarda modernizmin ağırlığı ile özgürlüğün kısıtlayıcı etkisi artacaktır. Bu etki, koşulları, olumsuzluklara karşı direnerek lehe çevrilebilecektir. Mutlak belirsizlik, mevcut koşullara göre tavır almakla azaltılabilecektir.

Bu çalışmada Bauman sosyolojisine göre, eleştirel bir bakış açısı ile değişen dünya koşullarında son derece kayganlaşan bir zeminde artan sorunları çözebilecek kurumların sorumluluk üstlenmesi; sosyal ve ekonomik vb. krizlerde daha da kötüleşen dünya düzeninde krizlerin olumsuz sonuçlarını azaltma politikalarının geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bauman'ın Post-modernizm ile iyice muğlaklaşan özgürlük ve belirsizlik kavramlarından bakıldığında, pandeminin arttırdığı işsizlik ve yarattığı, tetiklediği yoksulluk, açlık vb. durumlar üzerinde daha fazla durulmalıdır. Belirsizlik ve güvencesizliğin doğurduğu işsizlik, pandemi ile özgürlüğü kısıtlayıcı bir olgu haline gelmiştir. Kapitalizm dinamiklerinin eksiksiz işlediği post-modern düzende, kaygan zeminlerde, özgürlük kavramının algılanış karmaşası ve belirsizlik-güvencesizlik sorunu elbette bitmeyecektir. Doğal afet, pandemi gibi olağanüstü durumlarda daha derinden hissedilen belirsizlik-güvencesizlik sorununun bir parçası olan işsizliğe karşı küresel anlamda daha fazla sorumluluk alınmalı ve sosyal politikalar aktif bir biçimde uygulanabilmelidir.

KAYNAKÇA

Ağırman, G. (2016). Özgürlük, *Mukaddime Dergisi*, 7 (1), 191-194.

- Başer, D. (2011). Zygmunt Bauman'da Müphemlik ve Toplumsal Yaşam, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bauman, Z. (1996). *Yasa koyucular ile Yorumcular*, K. Atakay (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (1998). *Postmodern Etik*, A. Türker (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (1999). *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*, Ü. Öktem (Çev.), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bauman, Z. (2000). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, İ. Türkmen (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2000). *Siyaset Arayışları*, T. Birkan (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik*, İ. Türkmen (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2005). *Bireyselleşmiş Toplum*, Y. Alogan (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2007). *Modernite ve Holocaust*, S. Sertabiboğlu (Çev.), İstanbul: Versus Yayınları.
- Bauman, Z. (2010). *Sosyolojik Düşünmek*, A. Yılmaz (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2013). *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm: Küresel Çağda Küresel Eşitsizlik*, D. Ergun (Çev.), İstanbul: Say Yayınları.
- Bauman, Z. (2016). *Azınlığın Zenginliği Hepimizin Çıkarına Mıdır?*, H. Keser (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2016). *Özgürlük*, K. Eren (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik*, M. Hazır (Çev.), Ankara: Heretik Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*, A. Yılmaz (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Blustein, D. L., Duffy, R., Ferreira, J. A. et al. (2020). Unemployment in the time of COVID-19: A research agenda, *Journal of Vocational Behavior*, (119), 103-436.
- Bozkurt, V. (2020). Pandemi Döneminde Çalışma: Ekonomik Kaygılar, Dijitalleşme Ve Verimlilik. D. Demirbaş, V. Bozkurt ve S. Yorgun (Ed.), *Covid-19 pandemisinin ekonomik, toplumsal ve siyasal etkileri* içinde (115-136) İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.
- Bulut, R., Pınar, Çoşkun (2020). Covid-19 Pandemisi Döneminde Türkiye'de İstihdam ve İşsizlik, *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 217-225.
- Demir, İ. (2007). Bauman'ın Modernizm Eleştirisi ve Eleştirinin İki Boyutu: Holocaust ve Çalışma Etiği, *Sosyoloji Notları Dergisi*, (2), 29-35.
- Dorling, D. (2010). *Injustice: Why Social Inequality Persist?*, Bristol: The Policy Press,
- Duman, Z. (2006). Tüketim Toplumunda Özgürlük Sorunu, *Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, (3), 17-33.
- Dünya Ticaret Örgütü. (2021, 8 Ekim). Covid-19 Vaccine Production and Tariffs on Vaccine Inputs-Information Note. https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/vaccine_production_report_e.pdf (Erişim: 12.02.2022).

Bauman'ın Özgürlük ve Belirsizlik Anlayışında İşsizlik ve Covid 19 Pandemisinin Etkileri

- Düzgün, Ş. A. (2016). İnsanın Doğası (Fıtratı) ve Özgürlüğü Üzerine, *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 322-342.
- Eryüzlü, H. (2020). Covid-19 Ekonomik Etkileri ve Tedbirler: Türkiye'de "Helikopter Para" Uygulaması, *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(1), 10-19.
- Güney, A, Çelik, E. (2019). Sosyal Sermaye ile İşsizlik Kaygısı Arasındaki İlişki: Atatürk Üniversitesi İİBF Son Sınıf Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Istanbul Üniversitesi İktisat Dergisi*, (69), 103-131.
- International Labor Organization. (2020a). World Employment and Social Outlook – Trends, 2020. <https://www.ilo.org/global/research/global-reports/weso/2020/lang-en/index.htm> (Erişim: 15.02.2022).
- International Labor Organization. (2020b). Young workers will be hit hard by COVID-19's economic fallout. <https://iloblog.org/2020/04/15/young-workers-will-behit-hard-by-covid-19s-economic-fallout/> (Erişim: 15.02.2022).
- International Labour Organization. (2021). ILO Monitor: COVID-19 and The World of Work. Seventh Edition. Updated Estimates and Analysis. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_767028.pdf (Erişim: 10.02.2022).
- Kara, E. (2020). Covid-19 Pandemisi: İşgücü Üzerindeki Etkileri ve İstihdam Tedbirleri, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 269-282.
- Kızılay, Ş. E. (2007). Bauman'ın Entelektüellere İlişkin Yaklaşımı, *Sosyoloji Notları Dergisi*, (2), 36-48.
- Kineşçi, E. (2017). Düşünümsel Sosyoloji Açısından Zygmunt Bauman Sosyolojisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19 (33), 61-70.
- Koyuncu, A. A. (2019). Özgürlüğün Bir İmkânı Olarak Belirsizlik: Bauman Bağlamında Eleştirel Bir Değerlendirme, *EKEV: Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Akademi Dergisi*, (ICOAEF) Uluslararası Ekonomi ve Finans Kongresi Özel Sayısı, 21-37.
- Oğuz, M. C. (2007). Bir Çağdaş Yaşam Gözlemcisi: Bauman, *Sosyoloji Notları Dergisi*, (2), 19-28.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2020). Unemployment Rate. <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm> (Erişim: 07.08.2021).
- Özses, D. (2019). Zygmunt Bauman-Küreselleşme Toplumsal Sonuçları, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 115-119.
- Sağır, A., Memiş, P. (2006). Kuşatıcı Bir Toplumsal Değişme: Küreselleşme ve Bu süreçte Farklılık ve Özgürlük Arayışları, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 1, (2), 19-33.
- Su, C. W., Dai, K., Ullah, S. et al. (2021). COVID-19 pandemic and unemployment dynamics in European economies, *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 1-13.
- Şimşek, M. E. (2014). Moderniteden Postmoderniteye Uzanan Bir Köprü: Zygmunt Bauman, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Taylor, C. (2020). Your Money: Coronavirus Fears Shake Yale Economist Robert Shiller. <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-shiller/your-money>

- coronavirus-fears-shake-yale-economist-robert-shiller-idUSKBN2163LD (Erişim: 12.02.2022).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020, 10 Kasım). İşgücü İstatistikler, Ağustos 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Agustos-2020-33792>. (Erişim: 13.02.2022).
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021, 16 Kasım). İşgücü İstatistikleri, III.Çeyrek: Temmuz-Eylül, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-III.-Ceyrek:-Temmuz---Eylul,-2021-37547> (Erişim: 22.01.2022).
- URL-1: “İngiltere’de işsizlik son beş yılın en yüksek seviyesinde”. (2021, 23 Şubat). <https://www.trthaber.com/haber/dunya/ingilterede-issizlik-son-bes-yilin-en-yukse-seviyesinde-558960.html> (Erişim: 25.02.2022).
- URL-2: “Son Koronavirüs Haberleri”. (2022, 9 Şubat). <https://www.koronavakasayisi.com/> (Erişim: 10.02.2022).
- Wren-Lewis, S. (2020). The Economic Effects of A Pandemic. *Economics In The Time Of COVID-19*, 109-112.
- World Trade Organization. (2020). Trade Set to Plunge as COVID-19 Pandemic Upends Global Economy. https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm (Erişim:12.02.2022).
- Yılmaz, C. (2016). Zygmunt Bauman Sosyolojisinde Belirsizlik ve Risk, *ASOS: The Journal of Academic Social Science*, 4, (38), 9-16.